

Okuyucu Mektupları / *Reader Letters*

Osman Ağabeyimin Ardından

Necmeddin Sefercioğlu*

Türk kütüphaneciliği önemli bir büyüğünü, kütüphanecilik bilim dalı profesörlük derecesine ilk yükselen öğretim üyesini yitirdi. Onu 85 yaşında iken uçmağa uğurladık. Böyle olunca, “Osman Hocayı genç yaşında sonsuzluğa uğurladık” diyemeyeceğiz. Ama mesleğimizin bu büyük sevdalısını, daima saygı ile anmayı sürdüreceğiz.

Ben Ersoy Hocayı 1951 yılında tanımıştım. Demek ki onunla tanışalı elli yedi yıl olmuş. Bu sürecin 52 yılını aynı mesleğe bağlı kişiler olarak birlikte geçirdik. Bundan dolayı onun hayatımdaki yeri başkadır. Kendisine adanmış olan “armağan”¹ kitabı için yazdığım yazıda, “ailemin en büyük çocuğu olduğumu; bundan dolayı bir ağabeyim bulunmadığımı, fakat onu tanıdıktan ve onlarca yılımı da meslekdeş olarak birlikte geçirdikten sonra kendisini ‘gerçek bir ağabey’ yerine koyduğumu” belirtmiştim. Bu, Prof. Dr. Osman Ersoy’u 24 Ekim 2008 Cuma günü sonsuzluğa uğurlamış olmaktan kaynaklanan üzüntümün derecesini anlatır sayıyorum.

Osman Ersoy Cumhuriyet ile yaşıtı. Yani 1923 yılında, bir Türk ailesinin çocuğu olarak Artvin’in Ardanuç ilçesine bağlı Naldöken köyünde doğdu. İlkokulu her gün ulaşımı saatlerce süren sarp dağ yolundan yaya olarak gidip gelerek ilçe merkezi Ardanuç’ta, ortaokulu il merkezi Artvin’de okudu. Artvin’de henüz lise bulunmadığı için, yatılı olarak girdiği Kars Lisesi’ni 1941 yılında bitirdi, Yüksek öğrenim için Ankara’ya gitti; Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin Tarih Bölümüne girdi. Önceleri o zamanlar kalınabilecek bir öğrenci yurdu bulunmadığı için kendisinin “Hergeleci Meydanı” dediği İtfaiye Meydanının hanlarında kaldı. Bir arkadaş topluluğu edindikten sonra da birkaç arkadaşı ile kiraladıkları bir daire-

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi.

¹ Bkz. Ersoy Hocayla 40 yıl. Prof. Dr. Osman Ersoy’a armağan (Ankara, 1990), 192-5.

nin odalarını paylaşarak büyük maddî zorluklara katlanarak okuduğu bölümden 1945'te mezun oldu. Aynı yıl, Topkapı Sarayı Müzesi asistanı olarak İstanbul'a gönderildi. Orada beş yıl çalıştıktan sonra da görevi Ankara'daki Etnografya Müzesine aktarıldı. 1952'de arşivler alanında bilgi ve görgüsünü geliştirmesi için Londra'ya gönderildi ve bir yıl British Museum'un Arşiv Bölümünde çalıştı. Etnografya Müzesi'nde görevli iken Atatürk'ün naaşının, Anıt-Kabir'e götürülmek üzere, 15 yıldır geçici olarak o müzede medfun bulunduğu kabrinden alınışı sırasında tabutun açılışında hazır bulundu ve bu tarihî olayın tanığı oldu.

1954 yılında akademik hayata adım atan O. Ersoy, ilkin mezun olduğu DTCF Tarih Bölümü'nün Ortaçağ Kürsüsü asistanlığına atandı. O görevde iken, 1955 yılında, Ford Vakfı'nın Fakültede açılacak olan Kütüphanecilik Bölümüne öğretim üyesi yetiştirmek ereği ile verdiği bursla A.B.D.'nin Chicago Üniversitesine gönderildi. 1956 yılında yurda dönünce de A.B.D.'de bulunduğu sırada açılmış bulunan yeni Bölümün asistanlığına geçti. O yıllarda Bölümü, iki yılda bir değiştirilen Amerikalı ikişer öğretim üyesi yönlendirip yönetiyordu. Bu atama ile o, ilk Türk öğretim elemanı oldu; Bölümün yapılanmasına ve gelişmesine büyük, değerli, önemli katkılar sağladı.

Bir yandan Bölüm'ünün yönetim işleri ve dersleri ile uğraşan Ersoy, bir yandan da akademik yükselme basamaklarını aksatmadan ve zamanında çıkmak için çaba gösterdi. Kâğıt ve matbaa tarihi üzerinde yoğunlaştırdığı akademik araştırmalarının verimi olarak; **"Türkiye'ye matbaanın girişi ve ilk basılan eserler"** konulu tezi ile 1958'de doktor, **"XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Türkiye'de kâğıt"** adlı çalışması ile 1960'da doçent oldu. Profesörlüğe ise, **"Halk kütüphanelerimiz üzerine bir araştırma"** adlı eseri ile 1968'de yükseldi. O yıllarda Kütüphanecilik Bölümü Başkanlığı ve öğretim üyeliği görevlerini de sürdürdü. Sonraki yıllarda DTCF'nin (1972-74) ve Elazığ Fen-Edebiyat Fakültesi'nin (1979-83) dekanlıklarını yaptı. DTCF dekanlığı sırasında Bölümündeki öğretim üyeliği ve başkanlık hizmetlerini bırakmadı. Bu görevlerini emekli olduğu 1990'a kadar başarı ve özveri ile yürüttü.

Prof. Dr. Ersoy, başında bulunduğu "Kütüphanecilik Bölümü"nü tanıtımı için hiçbir fedakârlıktan kaçınmazdı. Bunun en etkili uygulamasını da birinci sınıf öğrencilerine yapardı. Onlara, ilk derslerinden bir kaçını buna ayırarak girdikleri bölümün ve girecekleri mesleğin önemini anlatan bilgililer ve öğütler verirdi. Her yerde kütüphaneciliğin yılmaz savunucusu idi.

Ersoy Hocanın kütüphanecilerin eğitim ve öğretimine ilişkin çabaları akademik düzeyde de kalmadı. 1962 yılından başlayarak, Millî Eğitim ve Kültür Bakanlıklarının, kendilerine bağlı halk, okul ve çocuk kütüphaneleri çalışanlarının “hizmet içi eğitimi” için açtığı kısa süreli kurslara yıllarca öğretici olarak katıldı. İzmir, Bursa, Ankara, İstanbul gibi kentlerin yatılı okullarında, zor şartlar içinde sürdürülen bu yaz kurslarına katılmaktan hiç yüksünmedi. O kurslarda da çoğu hiç meslek eğitimi almamış olan genç insanlara işlerini sevdirmek için çabaladı.

Ersoy Hoca, tarih eğitimli bir öğretim üyesi olduğu için, araştırmalarında ve derslerinde kütüphaneciliğe yakın veya onunla ilgili tarihi konulara ağırlık verdi. Doçentlik tezini hazırlarken, tarih araştırmalarında çok yararlı olacağına inandığı kâğıt ve filigranlar konularına eğildi. O tezine ve “Bursa’da kâğıt fabrikası meselesi” konulu araştırmasına eklediği yüzlerce filigran örneği ile XV. ve XVIII. yüzyıllarda Türkiye’de kullanılmış olan ithal kâğıtların hangi ülkelerden alındığının anlaşılmasına yardımcı olduğu gibi, dönemin tarihi bulunmayan belgelerini taşıdıkları filigranlardan yararlanarak tarihlenmenin yolunu açtı.²

Giriştiği bir “Şer’iye sicilleri katalogu”³ hazırlama çalışması ile de tarih araştırması yapacaklara kolaylıklar sağlamağa çalıştı. Yaz tatillerini bunun için harcamaktan çekinmedi. Bu erekle, o yıllarda Ankara, Diyarbakır, Kastamonu, Bursa, Sivas müzelerinde bulunan şer’iye sicili defterlerini belirledi ve onları “Şer’iye Sicillerinin toplu kataloguna doğru” adlı iki makale içinde tanıttı.⁴ Böylece, hem müzelerde saklı, varlıkları bilinmeyen o önemli tarih kaynaklarını gün ışığına çıkardı, hem de o tür bir katalogun ilk örneklerini vermiş oldu.

Prof. Dr. Osman Ersoy, eğitim ve öğretim çalışmaları yanında toplum hayatı ile de yakından ilgilendi. Uzun yıllar kütüphaneciliğin meslekî kuruluşu olan Türk Kütüphaneciler Derneği’nin yönetim kurullarında çalıştı. İki kez de Genel Başkan olarak hizmet etti. UNESCO’nun Türkiye Millî Komisyonu’nda da, genel kurul üyesi ve “Kütüphanecilik, Arşiv, Dokümantasyon Komitesi” üyesi olarak, yıllarca görev aldı. Komisyon’un Paris’teki Merkezinin bazı Genel Kurullarına Türkiye delegesi olarak katıldı.

² Bkz. *XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Türkiye’de kâğıt* (Ankara, 1969); “Bursa’da kâğıt fabrikası meselesi (XV-XVI. Yüzyıl), *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXII, 1-4 (1964), 101-116+27 s. Ayr.bkz. *Kütüphaneciliğimizde 40 Yıl* (Ankara, 1998), 210-256.

³ Osmanlı dönemindeki mahkeme kayıtlarının yazılı olduğu defterler. Her biri ilgili oldukları döneme ilişkin birçok kişilerin tanınmasına, birçok olayın aydınlanmasına ışık tutmakta idi.

⁴ Bkz. “Şer’iye sicillerinin toplu kataloguna doğru”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXI, 3-4 (1963), 33-65.; *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fa-kültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, XIII, 24 (1979), 1-20. Bu iki makalenin birlikte sunulduğu metin için bkz. *Kütüphaneciliğimizde 40 Yıl*. (Ankara, 1998), 96-146.

Türk Dil Kurumu üyesi olan Prof. Dr. Ersoy bir öz Türkçe tutkunu idi. Okuduğu kitapları, başka metinleri, öğrenci ödev ve tezlerini önce bu yönü ile inceledi, rastladığı yabancı kökenli kelimeleri, geçtikleri yerlerde yaptığı çıkmalar ile onların karşılığı olan Türkçe kelimeleri göstererek açıklar, daha sonra metnin inceleme ve değerlendirilmesine geçerdi. Elbette, yazarken ve konuşurken Türkçe'yi en özlü biçimlerde kullanmağa da özen gösterirdi.

Osman Ersoy Hoca, yüksek öğrenimi döneminde, milliyetçi bir öğrenci olarak, 1940'lı yılların komünizm karşıtı eylemlerine katılmıştı. Mezuniyetinden sonra Türk Milliyetçiler Derneği'ne üye oldu. İlk yazıları da⁵ ülküdeşlerinin yayınladığı milliyetçi dergilerde yayımlanmıştı. Daha sonraki yıllarda bu tür etkinliklere katılmadı. Hattâ, öğretim üyesi olduğu Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki milliyetçi bilinen kimi öğretim üyelerinin tanıdığı olduğu bir takım davranış ve tutumlarını benimsemediği için, onlardan ve milliyetçi etkinliklerden uzak kaldı. Bu inancını kendisini işine vererek ve binlerce gencin iyi birer Türk yurttaşı olarak yetişmesi için çalışarak ortaya koydu. Ben, kırk yıl boyunca onunla birlikte çalışmış biri olarak, onun milliyetçi duygularını içinde sakladığının, sözleri ile değil davranış, tutum ve icraatı ile milliyetçilik yaptığının yakın tanığıyım. Bazı konularda ve durumlarda ortaya koyduğu tavırlarla bu yönü sıkça ve açıkça ortaya çıkardı. Bunların belki de en önemlisi, 1960 askerî darbesinden sonra, Trabzon Milletvekili olduğu için tutuklanıp gönderildiği Yassıada'dan aklanarak dönen Prof. Dr. Osman Turan'la ilgili. Onun, DTCF'deki öğretim üyeliğine yeniden atanmak dileği ile yaptığı başvuru, "milliyetçi" olarak bilinen eski arkadaşlarının gösterdiği olumsuz tavır ve oylar ile reddedilmiş idi. Prof. Dr. Osman Turan'a yönelik olan bu olumsuz davranış, yeniden milletvekili seçilip süresi bittiğinde yaptığı ikinci başvuruda da gösterilmiş; hocalık mesleğine dönmesi önlenmişti. Adaşı Ersoy Hoca, bu olumsuz tutum ve davranışlardan kaynaklanan üzüntüsünü sık sık dile getirirdi. O, 1959-60 döneminde Türk Ocakları Merkez Heyeti Denetleme Kurulunda da görev almıştı.

Osman Ersoy Hoca, sevecen bir insandı. Çevresine ve öğrencilerine karşı sevgi dolu idi. Bu yüzden herkes kendisini çok severdi. Onun sevgi dolu olduğu bir yer de memleketi Ardanuç ve özellikle Naldöken köyü idi. Bölümde görevli

⁵ Bkz. "Şehitler aşkına", *Orkun*, 36 (08.06.1951), 4.; "Ülküdaşımız Osman Ersoy'un Londra'dan gönderdiği mektup", *Mefkûre*, 17 (18. 02.1952, 2.; "Arşiv nedir, arşivist kimdir?", *Gurbet*, 4 (Ağustos 1954), 28-31.

herkesi, Amerikalı hocaları bile, Naldöken fahrî hemşehrisi yapmıştı. Oraya olan sevgisini ve özlemini sıkça dile getirir, emekli olunca Naldöken’de yaşamayı düşlerdi. Kendisine bunun imkânsız olduğunu söylediğim zaman da bana çok kı-zardı. Sonunda, yazık ki, ben haklı çıktım. O çok sevdiği, özlediği köyüne hasret gitti.

Dürüst bir kişiliği vardı. Yönetimde olduğu sürece devlet malının çarçur edilmesini engellemeğe çalışmaktan, harcamalarda tasarrufa uymaktan geri kal-mazdı. Görevli olarak gittiği yerlerdeki harcamalar için yasanın öngördüğünden fazlasını almaz, aldığı avans hesap edilenden çok ise, aradaki farkı iade ederdi.

Ersoy Hoca’nın bir özelliği de dostluklara önem vermesi, onları sürdürmek için çaba göstermesi idi. Ayrıca, oldukça saf bir insandı. Söylenen her şeye çabuk inanır, o inancını aksi ortaya çıkıncaya kadar muhafaza ederdi. Bu özelliğini, ba-şımızdan geçen bir olayı özetleyerek belirtmek isterim: Bir gün odamda çalışır-ken telefon çaldı. Açtım; karşımdaki Osman ağabeydi. Bana, “Yanımda bir hem-şehrim var. Malî yönden çok müşkül durumda imiş. Ben kendisine biraz yardım-da bulundum; sen de birkaç kuruş verebilir misin?” dedi. Hemen odasına koştum. Cebimdeki paranın önemli bir bölümünü adama verdim. Ben odasına vardığımda o, yine bir Karadenizli olan Fakülte Kütüphane Müdürü Hasan Taner Beye de telefon ediyordu. Kısa zaman sonra o adamın bir dolandırıcı olduğu; adımı oda kapısındaki etiketten, nereli olduğunu koridordaki odacılardan öğrendiği Hoca-mızı ve onun aracılığı ile bizleri soyduğu anlaşıldı.

O çok alçak gönüllü bir insandı. Girdiği her toplulukla hemen kaynaşır, ko-nuşmaları, nükteleri, anlattığı fıkralar ile topluluktaki olası çekingenlik ve sus-kunlukları hemen dağıtırdı. Orada bulunan herkesle yakından ilgilenir, gönülleri-ni alırdı. Böyle toplantılarda mutlaka bir şiir okurdu. Bu şiirler, onun tabiri ile “arzu-yı umûmî” uyarınca okunurdu. Lise öğrenciliği döneminde ezberlediği ve çok güzel okuduğu bu metinler dinleyenler arasında büyük takdir toplardı.

Ne yazık ki, kendisine musallat olan hastalıklar yüzünden, emeklilik hayatı-nı pek de rahat geçiremedi. Fakat ben, onun, yine de mutlu bir hayat geçirdiğini ve hayata gözü arkada kalmadan vedâ ettiğini düşünüyorum. Çünkü mutlu evli-likler yaşadı. İki oğlunu en iyi biçimde yetiştirdi (Büyüğü olan Bozkurt, Ege Üni-versitesinde Sanat Tarihi Profesörü; küçük oğlu Korkut ise Başkent Üniversitesi Rektör Yardımcısı). Torunları da sanırım başarılı öğrenimler görüp iyi iş sahibi oldular.

Prof. Dr. Osman Ersoy, eğitim-öğretim hayatında, dersleri yanında yazı ve yayın çalışmalarına da önem verdi. Çoğu *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* ve onu sürdüren *Türk Kütüphaneciliği* dergisinde olmak üzere birçok dergide yazıları yayımlandı. Sonradan bu yazılar Doğan Atılgan'ın yayına hazırladığı bir kitapta toplandı. Bunu da katarak, kitaplarını şöyle sıralaya biliriz:

Türkiye'ye matbaanın girişi ve ilk basılan eserler. Ankara, 1959.

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Türkiye'de kâğıt. Ankara, 1963.

Kütüphaneciliğimizin sorunları. Ankara, 1966.

Halk kütüphanelerimiz üzerine bir araştırma. Ankara, 1966.

Kütüphanecilikte 35 yıl. Ankara: Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğu, 1993.

Kütüphaneciliğimizde 40 yıl. Yayına hazırlayan Doğan Atılgan. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 1998.

Ülkemizde kütüphaneciliğin bir bilim ve meslek olarak oluşmasına ve gelişmesine çalışmalarını, eserlerini, yazılarını, çevirilerini ile katkılar sağlayan ve kütüphanecilik alanındaki ilk Türk profesörü olma şerefini taşıyan Prof. Dr. Osman Ersoy'u Tanrının yarlıgamasını diliyorum.